

HAJDÚBAGOS

Terület: 37,44 km²
Lakosság: 2054 fő
Polgármester: Szabó Lukács Imre

Elérhetőség:

Hajdúbagos Község Önkormányzata
4273 Hajdúbagos Nagy u. 101.
Telefon: 52/567-212
Fax: 52/374-018

Hajdúbagos község címere

Elhelyezkedés

Hajdúbagos a Debrecen közvetlenül körülvevő agglomerációs övezet egyik községe. Debrecentől 18 km-re dél-keletre fekszik, a 47. számú főútvonalról letérve a 4809. számú út mentén. A település megközelítése közúton és vasúton történhet, Hajdúbagos a Debrecen-Létavértes vasútvonalon állomással rendelkezik.

Földrajz, természeti adottságok

Természet-földrajzilag Hajdúbagos három kistáj találkozásánál fekszik: a Dél-Nyírség, a Berettyó- Kálló köze és a Dél- Hajdúság találkozásánál. A település az Erdőpuszta természeti kistáj szomszédságában található.

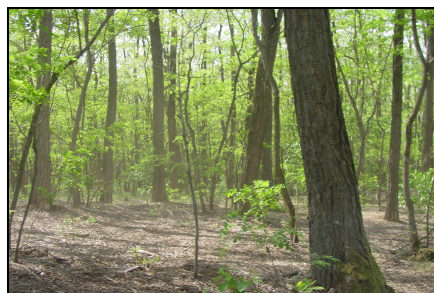
Felszínére kevésbé jellemző a dél- nyírségi szélhordta homokkal fedett dombos hordalékkúp síkság. Hajdúbagos felszínét, flóráját és faunáját is leginkább a másik két határoló kistáj a löszös homokkal, üledéssel fedett Berettyó- Kálló köze, valamint a löszös iszappal, csernozjom talajjal fedett Dél-Hajdúság határozza meg.

A különböző természeti tájak találkozásánál való fekvés következtében Hajdúbagos és környéke változatos sajátos táji adottságokkal rendelkezik. Növényzete egyesíti a nyírségi (Nyírségense) és a tiszántúli (Crisicum) flórájának jellemzőit.

Éghajlatát tekintve mérsékelten meleg és mérsékelten száraz, a nyári hónapokban jelentős vízhiány jellemzi klímáját. Az évi középhőmérséklet 10°C körüli, míg a nyári hónapokban ez az érték 16,5°C. Az éves csapadékmennyiség 550-570 mm.

Hajdúbagos folyó- és állóvizekben szegényes terület. A település nyugati oldalán húzódó Kati-ér alacsony vízhozamú. A Kati-ér feladata elsősorban az Erdőpusztai jóléti tavak feltöltése. A község mellett található egy 134 ha területű mesterséges tó, amely a környék nyolc tározója közül a legnagyobb.

Mezőgazdaságára jellemző, hogy a föld átlagos aranykorona értéke nem túl magas, átlagos értéke közepesnek mondható. A településhez mintegy 500 hektárnyi erdőség tartozik, melynek jellemző fafajtája az akác.

Akácerdő

Az erdőség másik meghatározó eleme a Hajdúbagos- Hosszúpályi között húzódó híres, védett tatárjuharos tölgyes.

Hajdúbagoson jelentős terület tartozik a Hajdúsági Tájvédelmi Körzethez. Számos védett állat- és növényfaj található itt, köztük a Magyarországon szinte egyedülálló, fokozottan védett 250 hektárnyi Földikutya Rezervátum. A rezervátum a kihalófélben lévő állatfaj utolsó magyarországi élőhelye. Ez az ösgyep ad otthont még több, mint 90 állatfajnak és mintegy 130 növényfajnak, melyből több is védelem alatt áll.

A földikutya rezervátum területe

Történelem

A település a honfoglaló magyarok szálláshelye lehetett, hiszen 1020 körül – adományozás révén – már az Ákos nembeli családok ősei birtokosok voltak ezen a területen. Írott forrásokban azonban később jelent meg a késő Árpád-kori a település. A község neve írásos formában 1291 és 1294 között is felbukkant, Bagos majd Kisbagos néven. 1291-94. között a váradi püspöki tizedjegyzékben említik Bagost, majd 1332-37. között a pápai tizedjegyzékben, mint az Ákos nembeli Chyre (Csire) és Pocsaji családok birtokát.

A XIV. században már egyházas hely, a falu lelkésze megtalálható volt a pápai tizedjegyzék nyilvántartásában. 1345-ből származónak említik a falu akkori templomát, mely a Boldogságos Szűz tiszteletére emeltetett. A Nagybagos nevű falurésznek 1483-ban már volt kőtemploma. 1435-ben az 50 jobbágytelkes falu Szabolcs megye részeként említik.

A középkorban a tulajdonviszonyok igen változatosnak voltak, ebben az időszakban jellemzően több magánföldesúr birtoka. A birtokosok között említhetők az álmosdi Csire, a Pocsaji, a Kállay, a hencidai Bacsó és a Bajomi családok. A Bajomi vagy Bajoni család a XV-XVI. század fordulóján lett birtokos a faluban, 1552-ben mintegy 33 portával.

Hajdúbagos történetében fontos állomás volt a középkor. Itt vezetett keresztül a Várad-Tokaj kereskedelmi útvonal, amelynek egyik vámhelye Bagos volt. A közelben más nagy út is futott, például a Várad-Debrecen, a Debrecen-Nyírbátor összekötő utak.

A XVII. században a hajdúkiváltságok elnyerésével a „kishajdú” város rangjára emelkedett Bagos. A hajdúkiváltságot tanúsító kiváltság levél nem maradt fenn az utókor számára, mégis bizonyítható a kiváltságolás. Az 1626-ban keletkezett Erdélyi Törvénytár – Approbata

Coustitutiones – az akkori Bagost teljes jogú hajdúvárosként tartotta számon, ami a lakosság számára kollektív nemesi jogállást biztosított.

A mezővárosi településnek 1641-ben már saját pecsétnyomója volt, melyen az alábbi körirat volt olvasható: „Sigillum Oppidi Bagos”, vagyis Bagos város pecsétje.

Hajdúbagos életében a kulturális fellendülés az 1657-től működő, a református kollégiumhoz tartozó partikulának köszönhető.

1660-ban Várad a török kezére került. Ebben az időszakban a többi kishajdú településhez hasonlóan, Bagos is jelentős mértékben veszített katonai erejéből, szerepéből és a kiváltságokból. A kiváltságok visszaszerzésével hosszú időn keresztül - egészen az 1848-49-es jobbágyfelszabadításig – sikertelenül próbálkoztak. Annak ellenére, hogy a kiváltságok visszaszerzésére irányuló kísérletei nem jártak sikerrel, önmagában is nagy jelentőséggel bírt az a tény, hogy a török kiűzése után (1692) Bagamér, Berettyóújfalu, Derecske, Kaba, Konyár, Mikepércs mellett Bagos is megtartotta népességét, nem pusztult el, ellentétben sok környező településsel. Bár nem pusztult el a település, de meggyengült helyzete miatt jobbágyi függésbe került. Ennek a folyamatnak első lépéseként az udvar 1702-ben, az elmaradt nádori fizetés fejében Eszterházy Pál nádornak adományozta a falut, mellyel Bagos a derecskei uradalom részévé vált.

A falu részt vett a hajdú kiváltság visszaszerzésére indított perben. A per sikertelenül végződött, az uradalmi intéző 1771-ben megtiltotta a hajdúvárosi cím használatát, ugyanakkor 1886-ig a hajdúvárosi pecsétnyomót használták a település hivatalos iratain.

A Kiegyezést követően, 1867. után az iparágak fejlődésnek indultak, több üzem is létesült Bagoson. 1894-ben adták át a Bagoson áthaladó vasútvonalat. A XX. század elején, az 1920-as években jelentős erdősítési programot hajtottak végre. A fejlődés megtorpanása Trianon után vált érezhetővé, a település periférikus helyzetbe került.

Hajdúbagos névtörténetének fontosabb névalakjai és évszámai:

Bogus (1291), *Rogos*, *Bogun*, *Byeger*, *Bygna* (1332), *Nogbogus*, *Kysbogus* (1347), *Kysbagos* (1415), *Bagus* (1479), *Naghbagos* (1480), *Hajdu Bagos* (1785), *Hajdu-Bagos* (1882), *Hajdú-Bagos* (1888), *Hajdubagos* (1902), *Hajdúbagos* (1962).

Közigazgatási hovatartozását, jogállását tekintve 1882-ig Bihar vármegye községe, majd nagyközsége. 1950 után Hajdú-Bihar megye önálló tanácsú községe, 1977-től nagyközségi közös tanácsú társközség, Sáránd székhellyel. A rendszerváltást követően önálló község.

Műemlékek, látnivalók

Hajdúbagos a szomszédos településekhez hasonlóan elsősorban természeti értékeire alapozhatja turizmusát, idegenforgalmát. Egyedülálló természeti ritkaságokat kínál a település flórája és faunája. Hajdúbagos és a szomszédos Erdőpuszták kiváló lehetőséget biztosítanak a természetjárásra, a csónakázásra, a horgászásra.

A közeli Vekeri-tó, a Mézeshegyi tó és környéke önmagában is kiváló pihenést és szórakozást biztosít. Mindemellett párját ritkító a mintegy 90 állat- és 136 növényfaj természetes élőhelyeként szolgáló vidék.

Kiemelt növény- és állatfajok között említhetjük a kosbor-féléket, a homoki nősziromot, a magyar kőkörcsint, valamint az imádkozó sáskát, a homoki és ferge gyíkot, a hangyalesőt.

Mind a természet kedvelői, mind a szakemberek körében nagy becsben tartják a Hosszúpályi és Hajdúbagos között fekvő, idős tatárjuharos tölgyest.

A természeti értékek között említést kell tennünk Szabó Károly fafaragó népművész védett kertjéről, mely a község központjában, a Templom u. 2. szám alatt található. A kertben mintegy 40 fenyőféléseleg található, például a szürkés-kék oregoni hamisciprus, az aranyos oszlopos tiszafa. A kert kapcsán sokat emlegetik a megyében, egyedülálló mamutfenyő kisméretű példányát. A kert különlegességei közé tartozik a lila virágú magnólia, valamint az illatos császárfa.

Szabó Károly védett kertje

Fotó: Magyarország kiségiói

Hajdúbagos természeti értékei közé nem csupán a tatárjuharos tölgyes tartozik, hanem a Templom utcai védett kert is. A település határában fekszik az országos, sőt nemzetközi híré 250 hektárnyi területű Földikutya Rezervátum. A földikutya arasznyi hosszúságú, 250-300 gramm súlyú, bundája barnás színű. A föld alatt élő állat a sötét üregekben, folyosókon, a fején lévő érzékelő sörtek segítségével tájékozódik, mellyel érzékeli a légmozgást és a hőmérsékletváltozást.

A természeti értékek mellett építészeti, művi örökségekkel is rendelkezik a község, amely elrendezését tekintve tipikusan soros település. A fő utcája az egykori Váradot Tokajjal összekötő út mentén alakult ki. Ez az út a község központjában egykor térré szélesedett ki, ahol ma is áll a település egyetlen temploma, a református templom. A templom eredete 1488-ra tehető vissza, amelyet a XV. század óta többször is átépítettek.

A református templom

A templom környékén található még olyan épületek, amelyek az alföldi polgárosodott falvak építészeti hagyományait őrzik, így például a barokkos oromfalakat. Az építészeti örökség részét képezik a kőkapus kerítésekkel összeépült, az utcáig kiépített kővázak és magtárak.

A település szellemi kulturális örökséggel is rendelkezik. Hajdúbagos volt a szülőfaluja Sinay Miklósnak (1730-1808), aki híres professzora volt a Debreceni Református Nagykollégiumnak. Az ő tiszteletére helyeztek emléktáblát a templom falára. Hajdúbagason a nagy költő, Csokonai Vitéz Mihány (1773-1805) is többször megfordult. Csokonai születésének 200. évfordulójára emlékpádot állítottak fel a templomkertben.

A településen élt és alkotott Molnár Borbála költőnő, akit többször is meglátogatott Hajdúbagason Kazinczy Ferenc (1759-1831). A költőnő a maga korában nagyon népszerű volt. Erős a kötődése Domby Márton (1778-1864) írólelkésznek is. Mondár Borbála, Kazinczy és Domby nevét közös emléktábla őrzi a templom falán. Irodalomtörténeti kutatások kiderítették és bizonyíthatóan állítják, hogy 1843-ban az ifjú költő és színész Petőfi Sándor is megfordult Hajdúbagason. A templomban elhelyezett főbírói széken réztábla hirdeti, hogy valamikor e székben Petőfi Sándor is helyet foglalt.

A település kulturális életében meghatározó a minden nyáron megrendezésre kerülő alkotótábor, melyet a település határában fekvő erdő pihenőházában tartanak.

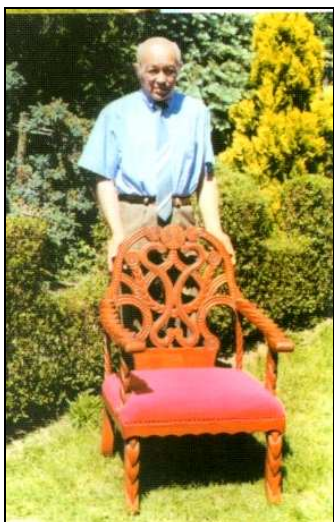
A hajdúbagosi pihenőház

Az elkészült alkotások minden évben kiállításra kerülnek a teleház galériájában, ahol az elmúlt évek munkáiból jelentős képanyag gyűlt össze. Említésre méltó a községben élő és alkotó Fehér Imre, akinek festményei a Polgármesteri Hivatalban és a teleházban egyaránt megtekinthetők. A teleházban került kialakításra a Fehér Galéria.

Fehér Imre festőművész alkotásai

A fafaragást művészi szinten űző Szabó Károlyt a védett kert kapcsán már említettük. A fafaragó népművész egyedi dísz- és berendezési tárgyakat készített és készít, melyekből évente kiállítása is nyílik Debrecenben. A tárgyak díszítésében a hagyományos népi motívumokon kívül a népművész saját motívumai is gazdagon megjelennek.

Szabó Károly ffaragó népművész

Fotó: Magyarország kistréi

A település melletti erdőben található a község pihenőház, amely iskolai szabadidős és sportprogramok, valamint települési rendezvények helyszíne, köztük az évente augusztus közepén megrendezett falunapé.

A település visszatérő rendezvényei a falunap, amelyet az utóbbi években dinnyefesztiválnak is neveznek, hiszen Hajdúbagos méltán híres dinnyéjéről. A dinnyefesztivál helyszíne a település központja.

Képek a településről:

Polgármesteri hivatal

Óvoda

1956-os emlékmű

Sinaï Miklós Általános Iskola

Tornaterem

Teleház